

TUNNE OMA KODUNURKA

Väike-Maarja kultuurimaja saamislugu

Väike-Maarja Põllumeeste seltsimaja nurgakivi panemine 6.12



*

sinna sai panna 200 istekohta, teised mainitud ruumid mahutasid pisut üle saja vaataja. Koolimaja kasutamist häiris aga asjaolu, et sealt tuli iga kord kogu inventar õue kanda ja öösel pärast pidu jälle sisse, et hommikul õppetööks kõik valmis oleks. Ehkki alati nii talitajagi, leidsid mõned lapsevanemad ometi põhjust nurisemiseks ja isegi koolivalitsusele kaebekirja kirjutamiseks.

Pole siis ime, et tärkas mõte ehitada hoone, kus oleks saanud häirimata pidusid ja koosolekuid ning näitetrupi, koori- ja orkestriharjutusi just neile sobival ajal pidada. Esimesena rääkis sellest pärast Jakob Tamme surma kihelkonnakooli uueks juhatajaks valitud Märt Meos. Ta leidis Jakob Liivist oma ideele kohe innuka pooldaja. Aga veel polnud aeg ürituse teostamiseks küps, sest ei leidunud ehituskrunti ega raha. Eeltingimused kujunesid lubavaiks alles sajandi teise kümnendi alguseks.

Viimane käis seejärel Jakob Liivi ja Andres Allastiga vaatamas Vajvera ja Narva seltsimaja ning «Vanemuise» teatrimaja Tartus. Projekti tegemine taheti algul anda Karl Baumanniile, aga kui arhitekt nõudis selle eest 309 rubla, leppis hoopis vahem. õnnestunud projektiga, mille tegi insener F. Kangro 50 rubla eest.

Projekti kinnitamine pidi toimuma seltsi peakoosolekul vkj. 6. novembril 1911. Oli teada, et sinna tulevad ka hiljutult seltsi esimehe kohustused maha pannud mõisnik Arthur von Gruenevaldt ja kohalik politseiülem Robert Brandt, hirmutamaks otsuse tegijaid oma isiku ja pankrottijäämise jutuga, et vaid loobutaks maja ehitamise kavatsusest. Ehitamise mõtte pooldajad valmistasid seepärast hoolikalt sõnaduelliiks. Paljud lootisid eelseisvas kollisioonis Jakob Liivi tunnustatud kõneosavusele. Suur oli aga nende pettumus, kui Jakob Liiv koosolekule ei tulnudki. Poolte jõuproov lõppes siiski otsu-

ühisuselt laenuks võtma ja seltsimaja ehitajate käsutusse andma. 300 rubla oli neil aegadel suur raha. Võrdluseks olgu öeldud, et nõnda palju (+36 sülda puid) sai Väike-Maarja kihelkonnakool Vao vallalt 1910. aastal õppekuludeks, kuna sama kooli meesõpetaja palk oli sel aastal 360 ja naisõpetaja palk 200 rubla. Ometi korjati vajalik kapital laenude abil kokku ja ehitamine võis alata.

Ettevõtjaks kaubeldi M. Pikkon Tartust, kes ise käis kohal vaid ajuti, muidu juhtis töid kohalik meister Peeter Rump. Vundamendikraavide kaevamist alustati aprillis. Mai alguses pidi toimuma pidulik nurgakivipanek. Määratud päeval aga keelas politsei rahval ehitusplatsile kogunemise ära. Kivi pandi seepärast paik järgmisel tööpäeval, vkj. 6. mail 1912. aastal ilma igasuguse tseremooniata, vaid paarikümne üritusele kõige ligemal seisnud inimese ja ehitajate osavõtul. Kivi kõrva le maja põhjanurka müüriti ka plekk-kast dokumentide

puhastulu 14 707 rubla, peale selle tuli seltsimaja arvel üüridest sisse 4118 rubla, annetused ühisuste puhaskasust ja teistelt 11 078 rubla. Tulude tõstmiseks lasti Väike-Maarja seltsimaja vaadetest teha 10 tuhat värvilist postkaarti ja müüdi neid pidudel ja mujal. Seegi andis seltsimaja heaks üle tuhande rubla tulu. Nimetatud summad oleksid katnudki seltsimaja võlad. Aga maja ülalpidamine, inventari muretsemine jne. nõudsid oma jao. Kuue aasta jooksul tuli võla protsentegi maksta 8992 rubla. Siiski vähenes võlasumma iga aastaga ja 1918. a. lõpuks oli võlast tasutud 23 585 rubla. Ülejäänud osa tasuti 1919. a.»

Sama autori käsikirjalistest mälestustest «Väike-Maarja elust-olust 20. sajandi algul» (1964) võib lugeda:

«Seltsimaja koos inventariga läks maksma 33 763 tsaarirubla ja see summa oli kõik saadud laenu teel. Suurema summa laenu tasumiseks (17 674 rubla) andsid pidude tulud. Annetusi kohalikest organisatsioonidelt (— — —) ja paljudelt isikutelt saadi 11 436 rubla. (— — —) Seltsimaja, üürid andsid 4078 ja Maarja vaadetega postkaartide müük 1393 rubl.»

Need arvud on mõneti suuremad kui artiklis ja peegeldavad 1919. aasta seisut, ent kummalisel kombel on ühissumma mälestustes 130 rubla võrra väiksem. Tõde pole siin võimalik enam jalule seada, sest 1962. aastal likvideeritud Väike-Maarja rajooni paberite Rakverre viimisel läks põlumeeste seltsi protokolliraamat kaotsi. Need erinevused arvudes ei muuda siiski seltsimaja saamise üldpilti ega vähenda hoone tähtsust kultuurikoldena. Toimused selles ju peaaegu kõik kohapealsed kultuuririitused, jagati väljastpoolt saabunud vaimset külastust, võis alustada tegevust kino ning suurel laval arenes seltside ja kooliõpilaste draamaharrastus. Viimane kulmineerus operettide esitamisega Väike-Maarja Muusikaseltsi poolt 1932. aastast alates.

tav Väike-Maarja Tütarlaste Alkool ehk rahvalikult lihtsalt Väike-Maarja tütarlastekool. Oma majata ja vallalt vaid kõige hädapärasemat finantseerimist leidvat õppeasutust tuli asutajail algusest peale toetama hakata. Summasid saadi selleks annetustest, näitemüükidest ja kooli heaks korraldatud pidudest.

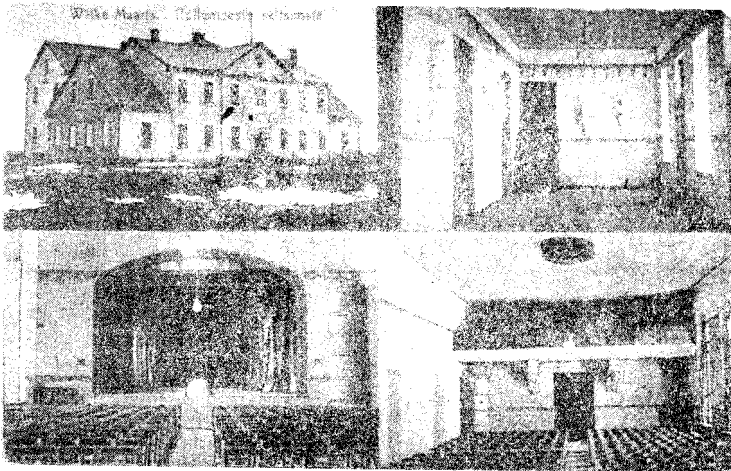
Et samu allikaid asus oma kasina eelarve täiendamiseks intensiivselt kasutama ka kihelkonnakool, suurenes sajandivahetusest alates pidude arv Väike-Maarjas kahekordseks. Seni olid neid korraldanud kihelkonnakool ja 1896. aastal asutatud põllumeeste selts, mõlemad üks-kaks korda, ja 1897. aastal loodud tuletõrjeühing vaid korra aastas. Nüüd aga tuli aasta kohta juba üle poole tosina peo. Tekkinud konkurents sundis kõigepealt tõsisemalt suhtuma repertuaarisse, et võimalikult rohkem inimesi kohale meelitada.

Pidude eeskavad pikenesid ja ettekannete viimistletus tõusis. Tüüpiliselt sai kolmeosaline õhtu: sissejuhatuse moodustasid koori ja 1895. aastal kihelkonnakooli õpetaja Gustav Mälgü algatusel tegevust alustanud puhkpilliorkestri palad, neile mõnikord lisaks nalju ja muudki verbaalset, siis tuli näidend ja lõpuks tants, milleks õngimata pidi ostma eraldi pileti.

1902. aasta suvel rentis tütarlastekool endale Väike-Maarjast uueks koolimajaks J. Jostsoni kivimaja ja ehitas selle klassiruumide tarvis avara puittiiva. Pidasid peeni enamasti nimetatud juurdeehituses, harvemini Vao vallomajas ja üksikjuhtudel ka Müüriku küünis või siis Lurichi küünis, kus Jakob Liiv 1882. aastal lavastas esimese näidendi Väike-Maarjas. Koolimaja eelistati sellepärast, et

1909. aastal alustas tegevust Väike-Maarja Lõenu-Hoiuühisus, mille nõukogu esimeheks valiti Jakob Liiv ja asjaajajaks raamatupidajaks Märt Meos. 1910. aastal ostis Väike-Maarja Põllumeeste Selts Lurichi pärijalt aleviku lõunaserval asunud talu. Põllumeeste seltsi abiesimees Jakob Liiv sõnades: «Nüüd teiste juhatuseliikmete arvamusst maja ehitamise küsimuses, ent need jäid talu ostmiseks tehtud suure võla ja «Linda» seltsi krahhist säilinud halbade mälestuste tõttu eitavale seisukohale. Et peale krundi oli vaja ka maja juriidilist peremeest, jätkati siiski läbirääkimisi põllumeeste seltsiga. Lõpuks saadi nii kaugale, et selts lubas enda maale ja enda nimel maja ehitama hakata, aga keeldus andmast igasugust majanduslikku abi.

Status quo fikseeriti 12. juunil 1911 juhatuses koosoleku protokollis järgmiselt: «Otsustati seltsimaja ehitamise jaoks eelplaanid ära tellida ja asi M. Meose hooleks jätta.»



● Väike-Maarja kultuurimaja vanal postkaardil...

sega ehitada.

Jakob Liivi lähedane perekonnatuttav ja tütar Meeri õpingukaaslane Ida Esinurm räägib sellest oma kirjas 7. mail 1904 M. Meosele:

«(— — —) Jakob Liiv ei tulnud põllumeeste seltsi koosolekule, teades, et sinna tulevad Triigi härra ja Brandt. Ta istus oma kaupluses. Ma olin tema peale hirmus vihane, et ta end kõrvale hoidis siis, kui ta kõneosavust oleks hädasti vaja olnud. Koosoleku lõppedes läksin poodi, rahvast poes ei olnud, ja küsisin, et mitu küüru ta enesele selga tõmbas (tema luuletusest «Mitu küüru enesele selga tõmbab roomaja»). Ta vastas: «Ma ei või neile vastu rääkida, sest mu maja on nende maa peal.»

Seltsimaja ehitamiseks vajalikud materjalistused ja tööd finantseeriti laenu- ja tööd finantseeriti laenu- ja tööd finantseeriti laenu-ühisusest. Viimane andis ühele laenusoovijale maksimaalselt 300 rubla ja arvestas sellelt 6% intressi. Tuli leida võimalikult palju inimesi, kes nõustuksid niisuguse summa

ja paari esemega ning sündmuse jäädvustas fotoplaadile Väike-Maarja päevapiltnik Aleksander Kips.

Ehitustöö kulges tempokalt ja häireteta, kui mitte arvestada külviajal tekkinud raskusi hobuste hankimisel pae ja kruusa kohalevedamiseks. Nõnda saadi juuli alguseks müürid valmis ja kuu lõpuks maja katuse alla. Sisetööd lõpetati novembris. Avamistalitus planeeriti esialgu 1. detsembrile, aga kubermanguvalitsus viivitas hoone vastuvõtmisega, nõnda et avamine ja ürituse lõpulejõudmist tähistav pidusöök peeti alles vkj. 22. detsembril. Pidustused jätkusid pühapäeval, 23. detsembril viieosalise kontserdiga ning Jakob Liivi poolt spetsiaalselt avamiseks kirjutatud näidendi «Vare» etenuse ja tantsuga.

Maja täielikuks valmimiseks ja eksploatatsiooni andmiseks kulus 33 764 rubla. Oma 1958. aastal ilmunud artiklis «Väike-Maarja kultuurimaja (seltsimaja) saamislugu» kirjutab M. Meos:

«1913.—1918. a. andsid peod

Nõukogude võimu ajal sai seltsimajast kultuurimaja, kuhu nagu varemgi on koondatud suurem osa kohalikust kultuuritööst. Pärast Väike-Maarja kolhoosi bilanssi miinimist renoveeriti aastail 1981—1982 tema interjäär, ehitati tänavapoolsed ruumid ümber juhatuses tööruumideks, parandati aastatega sügenenud suuremad iluvead välisseintel ning korrastati lõunaküljel asuv haljasala, mis annab praegu meeldivat lisa aleviku üldpildile.

Kõigele sellele lisaks kinnitati remondi lõpus teeneka kultuurikolde fuajee seinale Väike-Maarja Keskkooli lõpetaja Georgi Markelovi valmis- ja ehitamise mõtte algatajate ja realiseerijate Jakob Liivi ja Märt Meose portreedega. Nüüd võivad väikemaarjalased oma pidulikel päevadel näha palgest palgest mehi, tänu kellele sai Väike-Maarjast käesoleva sajandi algupoole enam kui tavaline alevik, nii et mõnigi leidis siit äratust kunsti ja teaduse teedele pürgimiseks.

Eduard LEPPIK
Sonnell 8. novembril 1982. a.



● ... ja täna.

Erich MEERJA foto